

می آوریم یا از دست می دهیم. این صحنه های گوناگونی که انسان در خواب می بیند چیست؟

برخی از رؤیاهای ما در آینده تعبیر می شود و آنچه در عالم خواب دیده ایم در متن زندگی ما و در عالم بیداری جامه عمل می پوشد، عجیب است! چه کسی در عالم خواب اتفاقات آینده را به ما الهام می کند و ما را از رویدادهایی که هرگز تصورش را نمی کردیم با خبر می سازد. وانگهی اگر الهام کننده خداوند باشد یا فرشته ای از فرشتگان الهی، ما که در عالم خواب به سر می بریم و بدن ها بر روی زمین افتاده است، به کدام قسمت از وجود ما الهام می شود؟!

اینها پرسش هایی است که پاسخ می طلبد و پاسخ درست به آن، راه شناخت بهتر انسان را نیز هموار می کند.

حقیقت خواب

حقیقت خواب چیست؟ و چه می شود که انسان به خواب می رود؟ در این باره دانشمندان بحث های فراوانی دارند.

بعضی آن را نتیجه انتقال قسمت عمده خون از مغز به دیگر قسمت های بدن می دانند، و به این ترتیب برای آن «عامل فیزیکی» قائلند؛ بعضی دیگر عقیده دارند که فعالیت های زیاد جسمانی، سبب جمع شدن مواد سمی مخصوصی در بدن می شود و همین امر بر روی سلسله اعصاب اثر می گذارد و حالت خواب به انسان دست می دهد، و این حال ادامه دارد تا این سموم تجزیه شود و جذب بدن گردد به این ترتیب «عامل شیمیایی» برای آن قایل شده اند. زیست شناسان و روان شناسان می گویند: از نظر فیزیولوژیک، خواب حالتی است که در آن ساختمان زنده به تجدید حیات شیمیایی می پردازد، و در حالی که حرکات متوقف شده و درک حسی نیز تقریباً به حالت خاموشی درآمده است، انرژی کافی ذخیره می کند. از نظر روان شناسی در هنگام خواب، فعالیت اصلی در بیداری - که درک واقعیت و واکنش در برابر آن است - به حال تعلیق و وقفه موقت در می آید.

جمعی دیگر نوعی «عامل عصبی» برای خواب قائلند و می گویند:

دستگاه فعال عصبی مخصوصی که در درون مغز انسان است و مبدأ حرکات مستمر اعضاست، بر اثر خستگی زیاد از کار می افتد و خاموش می شود.

ولی هیچیک از این نظریات نتوانسته است پاسخ قانع کننده ای به مسئله خواب بدهد، هرچند تأثیر این عوامل را به طور اجمال نمی توان انکار کرد؟

به نظر می رسد چیزی که سبب شده دانشمندان امروز از بیان تفسیر روشنی برای مسئله خواب عاجز بمانند، همان تفکر مادی آنها است. آنها می خواهند بدون قبول اصالت و

خواب و رؤیا در قرآن

سید حمید هاشمی

از جمله موضوعات مطرح شده در قرآن، خواب و خواب دیدن (رؤیا) است که تنها در سوره یوسف به سه نمونه رؤیای سرنوشت ساز اشاره شده است.

با آنکه خواب و رؤیا، بخشی از زندگی انسان است و یک سوم از عمر انسان در خواب سپری می شود و آدمی در عالم خواب با رؤیاهای گوناگون دست به گریبان است، اما هنوز اکثر مردم از حقیقت خواب و خواب دیدن بی خبرند.

خواب، خواب دیدن و تعبیر رؤیا از دیرباز مورد توجه ملت ها بوده و هنوز نیز برای انسان ها حائز اهمیت است.

دانشمندان، فلاسفه و اندیشه وران، درباره حقیقت خواب و رؤیا، اختلاف نظر دارند. قرآن کریم که ریشه همه معارف اسلامی است، از چند رؤیای مهم تاریخی و دارای اهمیت فراوان نام برده، و همچنین در چند آیه، حقیقت و ماهیت خواب نیز بیان شده است.

پی بردن به حقیقت خواب و رؤیا در واقع پی بردن به حقیقت انسان است، زیرا شناخت خواب و رؤیا، بخشی از شناخت انسان را تشکیل می دهد و گام مهمی است که در جهت شناخت انسان برداشته می شود.

ما در عالم رؤیا به سفر می رویم، با مردم معامله می کنیم، دوستی یا دشمنی برقرار می نماییم، چیزهایی به دست

استقلال روح، این مسئله را تفسیر کنند، در حالی که خواب قبل از آنکه یک پدیده جسمانی باشد یک پدیده روحانی است که بدون شناخت صحیح روح، تفسیر و تعریف آن دشوار می‌باشد.

حقیقت خواب از نظر قرآن

قرآن مجید در آیاتی از سوره زمر دقیق‌ترین تفسیر را برای مسئله خواب بیان کرده، زیرا می‌گوید خواب یک نوع «قبض روح» و جدایی روح از جسم است اما نه جدایی کامل. به این ترتیب هنگامی که به فرمان خدا پرتو روح از بدن برچیده می‌شود و جز شعاع کم‌رنگی از آن بر این جسم نمی‌تابد، دستگاه درک و شعور از کار می‌افتد، و انسان از حس و حرکت باز می‌ماند هرچند قسمتی از فعالیت‌هایی که برای ادامه حیات او ضرورت دارد، مانند ضربان قلب و گردش خون و فعالیت دستگاه تنفس و تغذیه ادامه می‌یابد.

در آیه ۴۲ سوره زمر حقیقت و ماهیت خواب این‌گونه بیان می‌شود:

«اللَّهُ يَتَوَفَّى الْإِنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا: خَدَّاسْتَ كَهْ فِي هِنْكَامِ مَرِّجَ جَانِهَا رَا مِيْ كِيرِدْ وَ أَنْ كَسِيْ كَهْ فِي هِنْكَامِ خَوَابِ مَرِّجَشْ فَرَا نَرَسِيْدَه نِيْز رُوْحَشْ رَا مِيْ كِيرِدْ».

و به این ترتیب «خواب» برادر «مرگ» است و شکل ضعیفی از آن، چرا که روابط روح و جسم به هنگام خواب به حداقل می‌رسد و بسیاری از پیوندهای این دو قطع می‌شود. ادامه آیه می‌فرماید: «فيمسك التي قضى عليها الموت و يرسل الأخرى الى اجل مسمى ان في ذلك لآيات لقوم متفكرون»: ارواح کسانی را که فرمان مرگ آنها را صادر کرده نگه می‌دارد (به گونه‌ای که هرگز از خواب بیدار نمی‌شود) و ارواح دیگری را که فرمان ادامه حیاتشان داده به بدن‌هایشان باز می‌گردند تا مرگ حتمی آنان فرا رسد. آری در این مسئله آیات و نشانه‌های روشنی (از قدرت خدا) است برای کسانی که تفکر می‌کنند».

از این آیه، چنین استنباط می‌شود که:

انسان ترکیبی است از روح و جسم، و روح گوهری است غیرمادی که ارتباط آن با جسم، مایه نور و حیات آن است. همچنین به هنگام مرگ و خواب، خداوند این رابطه روح و جسم را قطع می‌کند، چنان که پس از مرگ، روح را به عالم ارواح می‌برد، اما قطع ارتباط روح و جسم هنگام خواب چنان نیست که رابطه به کلی قطع شود. بنابراین، روح نسبت به بدن دارای سه حالت است: اول ارتباط تام (حالت حیات و بیداری)، دوم ارتباط ناقص (حالت خواب) و سوم، قطع ارتباط به طور کامل (حالت مرگ).

«خواب» چهره ضعیفی از مرگ است و مرگ نمونه

کاملی از «خواب»، خواب از دلایل استقلال و اصالت روح است، مخصوصاً هنگامی که با «رویا» آن هم رؤیای صادقه توأم باشد این معنی روشن‌تر می‌شود.

بعضی از ارواح هنگامی که در عالم خواب رابطه آنها با جسم ضعیف می‌شود، گاه به قطع کامل این ارتباط می‌انجامد به طوری که صاحبان آنها هرگز بیدار نمی‌شوند، و اما ارواح دیگر، در حال خواب و بیداری در نوساندن تا فرمان الهی فرا رسد.

توجه به این حقیقت که انسان همه شب به هنگام «خواب»، در آستانه مرگ قرار می‌گیرد، درس عبرتی است که اگر در آن بیندیشند برای «بیداری» او کافی است.^۱ در آیه ۶۰ سوره انعام نیز حقیقت خواب این‌گونه بیان می‌شود:

«او (خداوند) کسی است که (روح) شما را در شب (به هنگام خواب) می‌گیرد، و از آنچه در روز انجام داده‌اید (از تمام کردار و گفتار شما) با خبر است پس شما را در روز (از خواب)

به هنگام مرگ و خواب، خداوند این رابطه روح و جسم را قطع می‌کند، چنان که پس از مرگ، روح را به عالم ارواح می‌برد، اما قطع ارتباط روح و جسم هنگام خواب چنان نیست که رابطه به کلی قطع شود. بنابراین، روح نسبت به بدن دارای سه حالت است: اول ارتباط تام (حالت حیات و بیداری)، دوم ارتباط ناقص (حالت خواب) و سوم، قطع ارتباط به طور کامل (حالت مرگ).

بر می‌انگیزد. [این نظام خواب و بیداری تکرار می‌شود، شب می‌خوابید و روز شما را بیدار می‌کند و این وضع همچنان ادامه دارد] تا پایان زندگی شما فرا می‌رسد. سپس بازگشت شما به سوی خدا است و شما را از آنچه انجام داده‌اید آگاه می‌سازد».

«و هوالذی یتوفاکم باللیل و یعلم ما جرحتم بالنهار ثم یبعثکم فیه ليقضی اجل مسمى ثم الیه مرجعکم ثم ینبئکم بما کتتم تعملون».

از آیه، چنین بر می‌آید که در حال مرگ و خواب، روح انسان از این عالم به عالم دیگر می‌رود، نه بدن انسان در حال خواب، بدن انسان روی زمین است و روح انسان در عالم دیگر سیر می‌کند و سپس برمی‌گردد و در حال مردن، بدن روی زمین یا زیرزمین است ولی روح به عالم دیگر می‌رود و بر نمی‌گردد.

یکی از شگفت‌انگیزترین خواب‌هایی که در تاریخ بشر اتفاق افتاده و شباهت بسیار نزدیک به مرگ دارد و مجانست خواب و مرگ را به صورت شفاف می‌فهماند، خواب طولانی و بی‌نظیر اصحاب کهف است. خوابی که در آن از یک سو قدرت بی‌انتهای خداوند به نمایش گذاشته شده و از سوی

به نظر می‌رسد چیزی که سبب شده دانشمندان امروز از بیان تفسیر روشنی برای مسئله خواب عاجز بمانند، همان تفکر مادی آنها است. آنها می‌خواهند بدون قبول اصالت و استقلال روح، این مسئله را تفسیر کنند.

عالم معنی و عالم نفس، و بدن را بیکه و رها می‌گذارد. پس خواب، مرگ چند ساعت است و مرگ، خواب دائمی و همیشگی، و بین مرگ چند سال و چندصدسال و چند هزار سال تفاوتی نیست، کما اینکه بین خواب یک دقیقه و یک ساعت و چند ساعت و خواب ۳۰۹ ساله اصحاب کهف تفاوتی وجود ندارد».

حقیقت و ماهیت رؤیا در قرآن

از مطالبی که تاکنون بیان شد، «حقیقت و ماهیت رؤیا» به گونه‌ای روشن شد بسیارند خواب‌هایی که عیناً یا با مختصر تفسیری، در خارج واقع می‌شوند، و تفسیرهای مادی از بیان و توجیه این گونه خواب‌ها عاجزند، در حالی که تفسیرهای روحی به خوبی می‌توانند این مطلب را روشن سازند، زیرا روح انسان به هنگام جدایی از تن و ارتباط با عالم ارواح، حقایق بیشتری از گذشته و آینده را درک می‌کند و همین است که اساس رؤیاهای صادقه را تشکیل می‌دهد. یکی از خواب‌هایی که در قرآن بیان شده است رؤیای صادقه پیامبر اکرم (ص) است که در آیه ۲۷ سوره فتح آمده است.

پیامبر صلی‌الله علیه و آله وسلم در مدینه خوابی دید که به اتفاق یارانش برای انجام مناسک «عمره» وارد مکه می‌شوند، خواب را برای یاران بیان کرد، همگی شاد و خوشحال شدند، اما چون جمعی تصور می‌کردند تعبیر و تحقیق این خواب در همان سال واقع خواهد شد، هنگامی که مشرکان راه ورود به مکه را در حدیبیه به روی آنها بستند، گرفتار شک و تردید شدند، که مگر ممکن است رؤیای پیامبر نادرست از آب درآید، مگر بنا نبود ما به زیارت خانه خدا مشرف شویم، پس چه شد این وعده، و کجا رفت آن خواب رحمانی؟!». www.noormags.ir

پیامبر (ص) در پاسخ این سؤال فرمود: مگر من به شما گفتم این رؤیا همین امسال تحقق خواهد یافت. آیه ۲۷ سوره فتح در همین رابطه در طریق بازگشت به مدینه نازل شد و تأکید کرد که این رؤیای صادقه بوده و چنین مسئله‌ای حتمی و قطعی و انجام شدنی است.

«لقد صدق الله رسوله الرؤيا بالحق، لتدخلن المسجد الحرام ان شاء الله آمنین محللقین رؤسکم و مقصرین لاتخافون فعلم ما لم تعلموا، فجعل من دون ذالک فتحاً قریباً».

خداوند صداقت آنچه را به پیامبرش در عالم خواب نشان داده تأیید می‌کند سپس می‌فرماید «به طور قطع همه شما

دیگر بهترین و روشن‌ترین دلیل بر معاد جسمانی است. خواب اصحاب کهف آنقدر طولانی شد که به ۳۰۹ سال بالغ گردید و به این ترتیب خوابی بود شبیه به مرگ، و بیداری‌اش همانند رستاخیز و این خواب واقعاً از داستان‌های تکان دهنده و عبرت‌آموز قرآن است؛ خوابی که در واقع برابر با عمر چهار یا پنج نسل از افراد بشر به طول انجامید.

قرآن کریم درباره اصحاب کهف می‌فرماید: (همان‌گونه که قادر بودیم آنها را در چنین خواب طولانی فرو بریم، قادر بودیم آنها را به بیداری باز گردانیم ما آنها را از خواب برانگیختیم) تا از یکدیگر سوال کنند، یکی از آنها پرسید (فکر می‌کنید چه مدت خوابیده‌اید؟) آنها (در جواب) گفتند: یک روز یا بخشی از یک روز (ولی سرانجام نتوانستند دقیقاً بدانند مدت خوابشان چقدر بوده لذا گفتند: پروردگار شما از مدت خوابتان آگاه‌تر است)». خواب از منظر روایات امیر مؤمنان علی (ع) - در حدیثی - به یارانش چنین تعلیم می‌داد:

«مسلمان نباید با حالت جنابت بخوابد، و جز با طهارت وضو به بستر نرود، هرگاه آب نیابد تیمم کند، زیرا روح مؤمن به سوی خداوند تعالی بالا می‌رود، او را می‌پذیرد و به او برکت می‌دهد، هرگاه پایان عمرش فرا رسیده باشد، او را در گنج‌های رحمتش قرار می‌دهد، و اگر فرا نرسیده باشد، او را با امنی از فرشتگان به جسدش باز می‌گرداند». از امام محمدتقی علیه‌السلام درباره حقیقت مرگ سوال شد، حضرت در پاسخ چنین فرمود:

مرگ همین خوابی است که هر شب به سراغ شما می‌آید، با این اختلاف که مدتش طولانی است و انسان در این خواب بیدار نمی‌شود مگر روز قیامت، افرادی که در حال خواب، خواب می‌بینند و در آن حال به انواع فرح که به وصف و اندازه نباید چگونه است حال سرور و شادمانی آنها یا حال دهشت و اضطراب آنها در خواب، همینطور است مرگ و احوالاتی که در آن حال بر انسان پیش می‌آید، پس آماده مرگ شوید».

علامه فقید سیدمحمدحسین تهرانی درباره حقیقت خواب چنین می‌نویسد:

«همین طور که در وقت خواب، روح حرکت می‌کند به عالم تجرد فی‌الجمله که همان عالم ملکوت اسفل و عالم صورت و مثال است و بدن به زمین می‌افتد، در وقت مردن نیز روح حرکت می‌کند به همان عالم یا به ملکوت اعلی و

به خواست خدا وارد مسجدالحرام می شوید در نهایت امنیت، و در حالی که سرهای خود را تراشیده و ناخن های خود را کوتاه کرده اید، و از هیچکس ترس و وحشتی ندارید» ولی خداوند چیزهایی می دانست که شما نمی دانستید. و در این تأخیر حکمی بود «و قبل از آن فتح نزدیکی قرار داد».

انواع رؤیا در قرآن:

قرآن مجید در سوره های مختلف رؤیاهای گوناگونی را بیان نموده که به طور اجمال اشاره می شود:

الف - بشارت از آینده روشن

از جمله رؤیاهایی که به آینده بشارت می دهد می توان به رؤیای صادقانه پیامبر اکرم (ص) که در آیه ۲۷ سوره فتح آمده و نیز رؤیا حضرت یوسف (ع) اشاره نمود.

یوسف در خواب می بیند که یازده ستاره، ماه و خورشید برای او سجده می کنند

«انی رأیت احد عشر کوكبا والشمس والقمر رأیتهم لی

ساجد»

تعبیر و تأویل پدر برای خواب یوسف این بود که او به قدرت می رسد و برادران، پدر و مادر در مقابل او تواضع خواهند کرد.

این رؤیا که بشارتی به یوسف بود پس از چهل سال تحقیق یافت. زمانی که یوسف در برابر پدر خود قرار گرفت. گفت: «یا ایت هذا تاویل رؤیای من قبل قد جعلها ربی حقاً»؛ پدرم! این تأویل همان خوابی است که در آغاز [در زندگی دیدم]، خداوند آن را راست گرداند».

این آغاز و پایان به ما می فهماند که برخی از رؤیاهای زندگی ما به گونه ای از آینده ها خبر می دهد و سرنوشت یوسف نیز به همان شکلی که پدر آن را تعبیر نموده بود، رقم خورد. بر این اساس، نمی توان تمام رؤیاهای نادیده گرفت و آنها را ناشی از وضعیت جسمی یا تخیلات و تصورات روزمره آن طوریکه برخی از روان شناسان تحلیل می کنند، دانست.

ب - پرده برداری از حوادث آینده

در سوره یوسف داستان دو خواب دیگر نیز بیان گردیده که این دو خواب در واقع از حوادث آینده خبر می دهد.

یکی رؤیای دو یار زندانی یوسف است که بعداً - همان گونه که یوسف تعبیر کرده بود - یکی از آنها آزاد و دیگری اعدام شد.

«و دخل معه السجن فتيان قال احدهما انی ارانى اعصر خمراً و قال الآخر انی ارانى احمل فوق رأسی خبزاً تأکل الطیر منه. نبئنا بتأويله انا نراک من المحسنين».

دو جوان همراه یوسف، وارد زندان شدند، یکی از آن دو (نزد یوسف آمد و) گفت: من در خواب، خود را دیدم که برای شراب، انگور می فشارم و دیگری گفت: من خود را در خواب دیدم که بر سرم نانی می برم و پرندگان از آن می خورند، ما را از تعبیر خوابمان آگاه ساز، که ما ترا از نیکوکاران می بینیم. در آیه ۴۰ همین سوره حضرت یوسف خواب آن دو جوان را این گونه تعبیر می کند:

ای دوستان زندانیم! اما یکی از شما (آزاد می شود) و به ارباب خود شراب می نوشاند و دیگری به دار آویخته می شود (و آنقدر بالای دار می ماند) که پرندگان (با نوک خود) از سر او می خورند. امری که درباره آن از من نظر خواستید، حتمی و قطعی است».

سرانجام سرنوشت این دو جوان زندانی به همان گونه که یوسف خوابشان را تعبیر کرده بود، رقم خورد؛ یکی آزاد و دیگری به دار آویخته شد.

نمونه دیگر، رؤیای پادشاه مصر است که روزی گفت: من هفت گاو فربه که هفت گاو لاغر آنها را می خورند و هفت خوشه سبز و (هفت خوشه) خشکیده دیگر را (در خواب) دیدم، ای بزرگان قوم! اگر تعبیر خواب می کنید درباره خواب من نظر دهید».

پس از آن که اطرافیان پادشاه از تعبیر این خواب عاجز می مانند و آن را از خوابهای پریشان و آشفته معرفی می کنند، یوسف علاوه بر آنکه آن را تعبیر می کند، تدبیری نیز نسبت به آینده ارائه می دهد:

«[یوسف] گفت: هفت سال - که بسیار حاصلخیز و پرمحصول خواهد بود - با جدیت زارعت می کنید، و آنچه را درو کردید - جز کمی که می خورید - بقیه را در خوشه های خود بگذارید (و ذخیره کنید).

پس از آن، هفت سال سخت (و خشکی و قحطی) می آید که آنچه را شما برای آنها ذخیره کرده اید می خورند جز کمی که (برای بذر) ذخیره خواهید کرد. سپس سالی فرا می رسد که باران فراوان نصیب مردم می شود و در آن سال مردم عصیر (میوه ها و دانه های روغنی) می گیرند».

ج - وحی و فرمان الهی

حضرت اسماعیل سیزده ساله بود که حضرت ابراهیم (ع) در خواب می بیند که از سوی خداوند به او دستور داده شد تا فرزند یگانه اش را با دست خود قربانی کند.

ابراهیم وحشت زده از خواب بیدار شد، می دانست که خواب پیامبران واقعیت دارد و از وسوسه های شیطانی دور

کسانی که روح کامل و مجردی دارند و بعد از خواب رفتن حواس، با عالم عقل مرتبط شده و حقایق را صاف و روشن از دنیای دیگر دریافت می کنند.

است، اما با این حال دو شب دیگر همان خواب تکرار شد که تأکید بود بر لزوم این امر و فوریت آن.

ابراهیم به فرزندش گفت «فرزندم! من در خواب دیدم که باید تو را ذبح کنم، بنگر نظر تو چیست؟ (اسماعیل) گفت: پدرم هر دستوری به تو داده شده است اجرا کن به خواست خداوند مرا از صابران خواهی یافت»^{۱۷}.

د- الهام و راهنمایی

برخی از رؤیای نوعی راهنمایی و الهام خداوند است به بندگان چنان که در عالم خواب به مادر موسی (ع) الهام می‌شود که نوزادش را در صندوق گذاشته و به آب بیاندازد. خداوند در قرآن خطاب به حضرت موسی (ع) چنین می‌فرماید:

«هنگامی که به مادرت الهام

کردیم که فرزندت را در صندوقچه‌ای بگذار، سپس در دریایش بینداز تا دریا آن را به ساحل بیفکند، و دشمن من دشمن او آن را بگیرد و من محبتی از خودم بر تو افکنم، تا در برابر دیدگان (علم) من پرورش یابی»^{۱۸}.

کسانی که خواب

می‌بینند، چند دسته هستند:

دسته اول: کسانی که روح کامل و مجردی دارند و بعد از خواب رفتن حواس، با عالم عقل مرتبط شده و حقایق را صاف و روشن از دنیای دیگر دریافت می‌کنند (نظیر تلویزیون‌های سالم با آنتن‌های مخصوص جهت‌دار که بر فراز قله‌ها و بلندی، امواج ماهواره‌ای را از نقاط دور می‌گیرد). این گونه خواب‌ها که دریافت مستقیم و صاف است، نیازی به تعبیر ندارد.

دسته دوم: خواب کسانی است که دارای روح متوسط هستند که در عالم رؤیا حقایق را ناصاف و همراه با برفک و تشبیه و تخیل دریافت می‌کنند. (که باید مفسری در کنار دستگاه گیرنده، ماجرای فیلم را دور از برفک‌ها توضیح دهد و به عبارتی، عالمی آن خواب را تعبیر کند).

دسته سوم: کسانی هستند که روح آنان به قدری متلاطم و ناموزون است که خواب آنها مفهومی ندارد. (چنانکه آشنایان به فیلم هم از صحنه‌های مختلف و پربرفک تلویزیونی، چیزی سر در نمی‌آورند، این نوع رؤیای قابل تعبیر نیستند، که در قرآن به «اضغاث احلام» تعبیر شده است^{۱۹}.

اقسام رؤیا:

پیامبر اکرم (ص) فرمود: الرؤیا ثلاثة بشری من الله و تحزن من الشیطان والذی یحدث به الانسان نفسه فیراه فی منامه.

خواب و رؤیا سه گانه است؛ گاهی بشارتی از ناحیه خداوند است گاه وسیله غم و اندوه از سوی شیطان، و گاه مسائلی است که انسان در فکر خود می‌پروراند و آن را در خواب می‌بیند^{۲۰}.

از این حدیث استفاده می‌شود که خواب‌های رحمانی که جنبه بشارت دارد حتماً باید خوابی باشد که از حادثه مسرت‌بخش در آینده پرده بردارد.

امام صادق (ع) می‌فرماید: خواب بر سه قسم است: محکم، متشابه، اضغاث احلام. و اضغاث احلام را چهار دسته از مردم می‌بینند:

۱- کسانی که در مزاجشان فساد و بیماری راه یافته باشد (مریض، تب دار و بیماران روانی).

۲- مستان (افرادی که با خوردن چیزی مست شده‌اند).

۳- کسانی که غذاهای غلیظ و سنگین خورده باشند.

۴- کودکان نابالغ^{۲۱}.

پی‌نوشت:

۱- ناصر مکارم شیرازی (با همکاری جمعی از نویسندگان)، تفسیر نمونه، ۴۸۱/۱۹.

۲- امامی، صابر، اساطیر در متون تفسیری فارسی، ۶۹.

۳- تفسیر نمونه، ۴۸۲/۱۹.

۴- همان، ۴۷۸/۱۹.

۵- علامه سیدمحمدحسین حسینی تهرانی، معادشناسی، ۱۵۵/۱.

۶- تفسیر نمونه، ۳۷۳/۱۲.

۷- سوره کهف/۱۹.

۸- تفسیر نورالثقلین، ج ۴ ص ۴۸۸ به نقل از تفسیر نمونه، ۴۸۴/۱۹.

۹- معانی الاخبار، ۲۸۹، به نقل از معادشناسی، ۱۶۲/۱ علامه

سیدمحمدحسین حسینی تهرانی.

۱۰- معادشناسی، ۱۶۳/۱.

۱۱- سوره فتح/۲۷.

۱۲- سوره یوسف/۱۰۰.

۱۳- همان/۳۶.

۱۴- همان/۳۹.

۱۵- همان/۴۳.

۱۶- همان/۴۷-۴۹.

۱۷- تفسیر نمونه، ۱۱۲/۱۹.

۱۸- سوره طه ۳۸.

۱۹- محسن قرائتی، یوسف قرآن، ۱۹.

۲۰- تفسیر نمونه، ۳۱۲/۹.

۲۱- کامل‌التعبیر، ۳۲، شیخ ابوالفضل حبیب بن ابراهیم نقلیسی.

